

Az univerzális tudomány: esztétika

Balogh Piroska: *Ars scientiae. Közéltések Schedius Lajos János tudományos pályájának dokumentumaihoz.* Csokonai Könyvtár. Bibliotheca Studiorum Litterarium sor. 38. Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 2007. 469.

BALOGH PIROSKA monográfiája Schedius Lajos Jánosnak (1768–1847), a pesti egyetem egykori esztétikaprofesszorának szerteágazó és sokrétű életművét tekinti át. A rendkívül széles tudományos érdeklődésű Schedius pályájának komplex vizsgálatát mindeddig nem kísérelte meg senki, ezért, mint arra a dolgozat meggyőzően rámutat, Schedius kultúr- és művelődéstörténeti szerepének pontos meghatározása sem történhetett meg. A szerző már Schedius latin nyelven írt esztétikai munkáinak lefordításával és kiadásával¹ is jelezte, hogy a korszak tudományos életének pontosabb megértéséhez elengedhetetlenül szükséges Schedius munkáinak vizsgálata.

A korábbi, Schedius szerepét meghatározni szándékozó munkák két okból nem tudtak pontos, hiteles képet adni hősük korabeli jelentőségéről és későbbi hatásáról. Egyrészt e munkák a rendkívül széles érdeklődésű kutató teljes pályaképének felvázolása helyett csupán az életmű egy-egy szegmensének értelmezésére vállalkoztak, ezért kaleidoszkópszerűen, szaktudományok szerint töredezett szét az életmű a Schedius-recepcióban, és e munkák arra sem törekedtek, hogy Schedius egyes szakterületeken végzett tevékenységét a teljes életmű kontextusában értelmezzék. Másrészt a Toldy által megrajzolt Schedius-portré és -pályakép kanonikussá válásával mint az erejét és tehetségét szétforgácsoló polihisztor, tudományos tevékenységét tekintve feledhető kutató került a köztudatba neve, és ez a szemlélet mindeddig a Schediusról szóló szakirodalmat is áthatotta.

Mindezt felismervén Balogh Piroska a hatalmas szövegtömeg újraolvasásával mutat rá a kanonizált kép pontatlanságaira és arra, hogy Schedius munkáit sajátos interdiszciplinaritás jellemzi. A Schedius-féle tudományközöttség a több szaktudomány módszertanát integráló, úgynevezett univerzális vizsgálati módszer alkalmazásában mutatkozik meg, amelynek legfőbb jellemzője az, hogy egy olyan szaktudományi terminológiát használ, amelynek elemeit belső utalások révén más szaktudományokra jellemző elemekkel köti össze. Az univerzális vizsgálati módszer célja nem egyéb, mint egy egyetemes hermeneutika, a scientia scientiarum, pontosabban a scientia humanitatis körvonalazása. Schedius munkásságában a központi szerepet az esztétika tudománya kapja, amely a scientia humanitatis vázolására alkalmas.

Balogh Piroska monográfiájának jelentősége abban áll, hogy az életmű feldolgozását több nézőpont összedolgozásával végzi el: a szerteágazó tudományos pálya minden részterületét bevonván a vizsgálódásba egységes, univerzális tudomány szemlélet tárul fel. Az eddigi elemzések alapján Schedius munkássága egymással össze nem függő, eltérő tudományterületeket gazdagító, de alapvetően fejlődési ív nélküli, koncepciótlan szöveghalmaznak tűnt. E torzkép lerombo-

¹ SCHEDIUS, 2005.

lása érdekében Balogh Piroska a primer források mentén rajzolja át az ismeretes Schedius-képet. Mivel a citált szövegek sok esetben a gondolatmenetet előremozdító érvként fungálnak, helyenként hosszabb idézésük is indokoltnak látszott. Különösen értékesé teszi a monográfiát, hogy a szerző számos, eddig kéziratban lévő szöveget (például leveleket) publikál teljes terjedelmében, és csupán a német és latin nyelvű textusok magyar fordítása hiányolható a kötetből.

A monográfia szerzője a hatalmas és szerteágazó szöveganyagot imponáló biztonsággal kezeli. Különösen elismerésre méltó, hogy a szövegelemzésből eredő következtetéseit nemcsak a teljes Schedius-életmű egységbe rendezésére használja fel, hanem a korszak tudományfejlődési ívébe is meggyőzően beilleszti.

A könyv felépítése és gondolatmenete logikus és jól átgondolt. Az első fejezet (Simulacrum Simulacri. A portréról...) a különféle, egymással sok esetben nehezen összeegyeztethető szerepmeghatározások kialakulásának és rögzülésének okát tárja fel: a kontextus igényeinek megfelelően vagy a Toldy által elterjesztett, feledhető tudós, vagy a Doromby Karola monográfiájában megjelenő német-magyar kultúráközvetítő, vagy a többek között Fried István tanulmányai által bemutatott folyóiratszerző, vagy az evangélikus tradícióban napjainkban is kitüntetett helyű iskolaalapító szerepében lép színre Schedius. A remek kultusztörténeti elemzésben vázolt szelektív leírásoknál pontosabb és hitelesebb személyiségkép, illetve (immár nem szak)tudományos portré megrajzolásának lehetőségét Balogh Piroska „a különböz Schedius-szövegek, az azok kontextusát adó különböz minták, diskurzusok, intézmények és tevékenységi körök közötti összefüggések, átjárhatóságok” feltárásában látja. (67.) A tanulmány második fejezete (A tudomány mestersége: örökölt és örökített minták) a Schedius számára kínálkozó tevékenységmodellek számbavételét végzi el, illetve megvizsgálja, hogy a központi tevékenységi területként meghatározható, a családi tradícióban ismeretlen tudósi, professzori pálya előtérbe kerülése mivel magyarázható. Emellett a pedagógiai, oktatásügyi, folyóirat-, színház- és társaságszervezői működését és a mindezek háttérében álló eszmei mozgatórugókat is ismerteti, feltárja a szerző. A könyv zárófejezete (A tudomány m vészete: scientia humanitatis) Schedius tudományszemléletének és módszertanának ismertetésére vállalkozik. A göttingeni paradigmán alapuló univerzális vizsgálati módszer – amely a klasszika-filológia metodológiájából kölcsönözte alapját – kialakulását vázolja itt Balogh Piroska, majd azt mutatja be, hogyan mutatkozik meg a Schedius-életműben az esztétika mint a humanitás tudományának lehetséges, leíró tudománya.

Balogh Piroska elsőként kísérelte meg a sokrétű életmű összegző elemzését. A szoros szövegolvasás, a körültekintő interpretáció, illetve az eltérő tudományterületekhez tartozó írások párhuzamba állítása új és nagy jelentőségű eredményekre vezetett. A teljes életmű vizsgálata tette lehetővé, hogy feltáruljon az eltérő diszciplínákhoz tartozó szövegek közös jellemzője: egyazon tudományos paradigmához, a scientia humanitatishez illeszkednek.

Torma Katalin

Felhasznált irodalom

SCHEDIUS

- 2005 SCHEDIUS Lajos János: Doktrina pulcri. Schedius Lajos János széptani írásai. Szerk. és ford.: BALOGH Piroska, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 2005. (Csokonai könyvtár. Források, 12.)